

Vluchten voor de oorlog

Op 4 augustus viel Duitsland binnen in België. Zware bombardementen op Luik, gevechten in andere delen van het land en wangedrag van Duitse soldaten veroorzaakten een massale stroom vluchtelingen, even zelfs 1,4 miljoen of ca. 1 Belg op 5. Ze trokken met hun bescheiden bezittingen te voet of te paard naar Nederland, Frankrijk of Engeland.

Ruim 1 miljoen Belgen trokken in augustus – oktober 1914 weg naar Nederland, maar in december 1914 waren ze nog maar met 125.000. Engeland kreeg er aanvankelijk 210.000; nadien daalde dit tot 150.000. In Frankrijk bleef het aantal stijgen: van 205.000 in juli 1915 naar 325.000 in nov. 1918. Meer dan een half miljoen Belgen verbleven dus gedurende een groot deel van de oorlog in het buitenland. In die buurlanden werden ze op verschillende manieren en locaties ondergebracht: in gastvrije gezinnen, in serres van bloemenkwekers, strandcabines, scholen, kerken, tentenkampen, houten barakken. Soldaten die naar het neutrale Nederland konden ontsnappen, kwamen daar als “krijgsgevangenen” in kampen terecht; ze mochten niet terug naar het front, maar sommigen treurden daar niet om als zij hun situatie vergeleken met die van hun medesoldaten aan het IJzerfront- zie het hoofdstuk *Belgische militairen geïnterneerden in Nederland 1914-1918*, pag. 314 e.v.

Vele vluchtelingen brachten hun tijd door met werk op het veld, in Engelse munitiefabrieken, als schoenmaker in Frankrijk,...

Er werden scholen opgericht als dam tegen assimilatie en tegen ontkerkelijking. Katholieken kregen de raad niet over te gaan tot protestantisme of anglicaanse. Er kwamen Belgische slagerijen, winkels, verenigingen. In sommige steden waren de Belgen zo talrijk, dat ze jaarlijks aparte plechtige communies konden organiseren voor grote groepen kinderen. In Parijs, Bergen-op-Zoom, Gouda e.a. zaten heuse Belgische kolonies. Het is dan ook verwonderlijk dat België bij de vredesonderhandelingen in Versailles het waagde om Zeeuws -Vlaanderen en Nederlands -Limburg op te eisen, i.p.v. Nederland te bedanken. De gastvrijheid kende ook zijn grenzen: bij sommigen kregen de vluchtelingen hoegenaamd geen gehoor, bij anderen verwaterde het enthousiasme na enige tijd en moest de overheid inspringen. In Nederland werden opvangkam-

pen gebouwd, o.a. met Deens geld, na een internationale solidariteitsactie. Anderzijds doken er ook advertenties op van eigenaars die pensions aanboden voor 150 gulden, zeg maar € 70 per dag, een enorm bedrag voor die tijd!

Pijnlijk was ook de moeizame en jarenlange zoektocht naar verloren gezinsgenoten, in die tijd geen sinecure gezien de primitieve middelen.

Meer informatie over de vluchtelingen tijdens WO I vindt men onder meer in volgende werken:

- AMARA Michaël, *Vluchten voor de oorlog. Belgische vluchtelingen 1914-1918*, Davidsfonds/Leuven in samenwerking met Flanders Fields Museum (Ieper) en (Tijdsbeeld), uitgegeven naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in het In Flanders Fields Museum (Ieper), 2004.
- DEBAEKE Siegfried, *Vluchten voor de Grote Oorlog. 1,5 miljoen Belgen op de vlucht 1914-1918*, Uitgeverij De Klaproos, Koksijde, 2004.
- *Vluchten voor de Grooten Oorlog. Belgen in Nederland 1914-1918*, Bataafse Leeuw, Amsterdam, 1988.
- website *Vluchtelingen in Nederland 1914-1918*, op <http://www.wereldoorlog1418.nl/vluchtelingen>.

Ongetwijfeld waren er bij op “Looperkens Maandag” (24 augustus 1914 - zie het hoofdstuk *Vluchtelingen en geëvacueerden bij ons*, pag. 90) ook wel een aantal Opwijkenaars en Mazelaars betrokken.

In het *Oorlogsdagboek van Louis Lindemans 1914-1918* (pag. 44 e.v.) wordt gesproken over Opwijkse vluchtelingen en hun terugkeer in 't dorp (25 augustus 1914, 5 oktober 1914, 10 oktober, 15, 16, 17 oktober 1914, 21 oktober, 23 oktober, 3 november, 5 en 6 november, 31 december 1914, 19 februari 1915, 22 februari, 1 maart, 30 mei 1915,...).

Het verslag van pastoor Van der Velpen meldt ook terugkeer van Opwijkse vluchtelingen op vrijdag 22 oktober 1914 (zie pag. 246).

Vluchtelingen en geëvacueerden bij ons

Vluchten voor oorlogsgeweld is een tijdloos gegeven en komt zowat bij elk gewapend conflict voor, vroeger en nu nog. Al sinds mensen-geheugens slaan mensen op de vlucht voor gewapende conflicten. Wij worden er in de pers nog alle dagen aan herinnerd met beelden uit hedendaagse oorlogsgebieden. Onschuldige burgers op de dool om te trachten te ontsnappen aan het ergste.

Vluchten. Al of niet gedwongen. Have en goed kwijtspelen. Huis en vaderland halsoverkop achterlaten. Een traumatische gebeurtenis die een mensenleven in een mum van tijd overhoop gooit.

Zo was het ook op 4 augustus 1914, toen de Eerste Wereldoorlog losbarstte. Het Duitse leger rolde over het neutrale België als een pletwals. Zowat anderhalf miljoen Belgen vluchtten naar Nederland, Frankrijk en Groot-Brittannië. Meer dan een half miljoen van hen bleef het einde van de oorlog afwachten in ballingschap. Velen konden ook niet meteen daarna terug naar huis.

En dan in de zomer van 1917 werden onze dorpen geconfronteerd met een nieuwe golf van "vluchtelingen". Mensen van zuid-West-Vlaanderen en aanpalend stukje Frankrijk (Leiestreek) en de streek van Roeselare die, omwille van de geallieerde bombardementen en van het uitbreiden of verplaatsen van het oorlogsgebied, grotendeels door de Duitse bezetter verplicht geëvacueerd werden uit hun woonhaarden naar veiliger oorden of die uit eigen initiatief vluchtten, onder meer naar onze streek die nog ruim (en dus veilig) achter het front lag.

En dan natuurlijk, naar het einde toe, met de verplaatsing van de legers en de gevechten opnieuw naar het oosten toe, kwam er een nieuwe vluchtelingenstroom op gang die onze contreien passeerde of hier deels neerstreek.

Onderstaande bijdrage brengt enkele aspecten van vluchtelingen en geëvacueerden in onze dorpen naar voor.

Ruime specifieke informatie over het onderwerp vindt men onder meer terug in de volgende publicaties (met uitgebreide bronnenlijsten):

- AMARA Michaël, *Vluchten voor de oorlog. Belgische vluchtelingen 1914-1918*, Davidsfonds/Leuven in samenwerking met Flanders Fields Museum (Ieper) en (Tijdsbeeld), uitgegeven naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in het In Flanders Fields Museum (Ieper), 2004.
- BOSSENBROEK (e.a.), *Vluchtelingen voor de Grote Oorlog. Belgen in Nederland. 1914-1918*, De Bataafse Leeuw, Amsterdam, 1988.
- DEBAECKE Siegfried, *Vluchten voor de Grote Oorlog. 1,5 miljoen Belgen op de vlucht 1914-1918*, door Siegfried Debaeke, Uitgeverij De Klapproos, Koksijde, 2004.
- DE ROODT Evelyn, *Oorlogsgasten. Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 2000).

Vluchtelingen in de eerste oorlogsmaanden

24 augustus 1914: "Looperkens Maandag"

In zijn *Geschiedenis van Opwijk* (1937-'39) schrijft Jan Lindemans (pag. 222):

Het gerucht van de onmenselijke wreedheden door Duitse troepenafdeelingen in het Waalsche land begaan was intusschen tot hier doorgedrongen; de menschen leefden thans in gedurigen angst voor eigen goed en leven; velen groeven holen in den grond waarin zij, bij 't minste onraad, verdwenen. Dit verklaart ook de panische schrik die velen aangreep op 24 Augustus, «Looperkens Maandag» of «Vlie-

genden Maandag», toen hier, in den vroegen namiddag, met heele troepen mansvolk van Droeshout, buiten adem en bleek van angst, het dorp kwamen binnengestoven, roepend dat de Duitschers al de weerbare mannen aan 't wegvoeren waren. Kort daarop verschenen die van Mazel met dezelfde mare en weer een tijd daarna, doodmoe en zich bijna veilig voelend te Opwijk, omdat ze al ver van huis waren, mannen uit Assche, Ternat, Lombeek en verderop. Heel den namiddag duurde die akelige doortocht. Het mansvolk van Opwijk zelf was echter ook dadelijk op de vlucht geslagen naar Buggenhoutbosch of naar de Schelde toe,

op zijn beurt paniek zaaiend hoogerop. Achteraf bleek dat geheel Henegouwen, Zuidbrabant en Zuid-Oostvlaanderen den «vliegende Maandag» beleefd hebben. De aanleiding tot deze zonderlinge paniek schijnen nochtans de ijselijke gebeurtenissen te Tamines geweest te zijn.⁽¹⁾

In zijn oorlogsdagboek heeft Louis Lindemans het over "la panique de la S. Barthélemy ofte de Vliegende Maandag" - zie pag. 46.

Pastoor Aug. Van der Velpen van Opwijk getuigt "eener schrikkelijke paniek" op maandag 24 augustus - zie pag. 244 - en ook pastoor Oct. De Smet van Mazenzele beschrijft de "algemeene vlucht uit al de dorpen..." - zie pag. 249.

In een brief aan de redactie van *De Stem uit Opwijk* (Louis Geurickx) doet J. Van Malderen volgend relaas:

De groote vlucht

Hoe 't er in Opwijk heeft uitgezien in 't begin van den veldtocht? Daar weet U weinig van wellicht ... maar hebt ge niet gehoord van die groote gebeurtenis, de algemeene vlucht? Dat was een geschiedenis, man, heel Opwijk, Merchtem, Baerdeghe, Assche, Moorsel, Ternath, Liedekerke, Erembodeghem enz., al 't mansvolk vluchtte ... 't was overal op den loop, enkel eenige stouten waren gebleven, goed verstoken of vast van zin dat te doen in schuur of kelder of ... in 't geheim gedolven borgput: Ge kunt van leven niet weten, wat die sloebbers nog in hun strielen krijgen, zegden die wijze ingezetenen. En ze hadden gelijk! Ge zult hooren hoe de dappere Opwijkenaars er van profiteerden.

De Opwijkenaars, grote vaderlanders, hadden hun kalmte een oogenblik verloren door 't plots opdagen en voorbijrukken van een sterke Duitse kolom die over Aalst en Oudenaarde naar Rijsel oprukte. Maar ze waren bekomen nu van den schrik die de eerste patroeljegevechten hadden veroorzaakt en nu wachtten ze de gebeurtenissen af. - Zoo, 't was op den eersten maandag na de bezetting van Brussel. 'k Was na t middagmaal een luchtje gaan scheppen in 't lekker zonnetje: 't was echt zomerweer, zonder hitte: een zuiderwindje frische de lucht op; van Duitschers geen spoor en ook geen gewerschot te hooren. Wyl ik daar zoo te kijken stond in 't genieten van dat weertje hoor ik opeens geroep in de richting van "De Keyser". Er stond daar een vrouw gebaren te maken en te roepen met de handen rond den mond om zich ver te doen verstaan maar ik kon niet vatten wat ze wou zeggen. Terwijl ik schouderophalend de hand achter 't oor lei om beter te hooren komen er nog andere meisjes op de straat geloopt en doen met de handen teeken van te gaan lopen.

Mijn broer die 't spel gevat had was 't nieuws al aan 't overroepen aan Ben. De Hertogh'sen en Boerke de Poulénier: 't mannevolk moest gaan

lopen want de Duitschers komen en pakken al 't mannevolk mee tot 45 jaar.

Terwijl 't nieuws zoo, als 'n strooivuur de ronde deed van buurt tot buurt en overal 't mannevolk te been bracht, zien wij heel in de verte achter de Dokkene bosschen groepjes volk komen aangelopen deels op de groote baan van Droeshout, deels dik over dunne dwars door 't Perreveld. Dit zicht wekte ernstige bedenkingen bij mevr. Benoit De Hertogh! Ze kwam afgeloopen met groot gebaar en hoog geroep: Wat is 't? 't Is toch niet waar zeker. Ach zeemenis Benoit, kom ne keer zien! Maar kom algauw ne keer zien ...! Benoit, trek uw schoenen aan, en maak u gereed; 't is pardjeus, echt waar, maar ziet dat volk".

Zoo begonnen de koenste harten al ne keer te bepeinzen. Ook Boerke met zijn eega kwam al afgeloopen om raad te slaan; Benoit De Hertogh door 't geroep van zijn vrouw uit zijn noenslaap opgeschrikt komt al pekkebenen buiten zijn deur geloopt en zonder zijn spreekwoordelijke kalmte te verliezen: "Maar wie weet hoe die menschen gaan vluchten zijn ook. Dat er ne keer iemand ging zien, wat verderop?!"

Daarop stapte ik het af naar "De Keyzer" waar er ook een belangrijke beraadslaging aan de gang scheen. Mannen- en vrouwvolk stond daar midden op de straat en ondervroegen beangstigd de eerste vluchtenden die daar hijgend kwamen aangelopen: een jonge vrouw met een jongentje en een meisje van twaalf jaar oud. Fille, de bazin uit den Keyzer, met Wanne van Maantjes en Trien van de lange Loens waren van meening dat er moest gehandeld worden. Felen van de Lange's en frans Van den Broeck namen 't zoo serieus niet op.

Maar hebt gijlie de Duitschers gezien? vroeg ik. "Neen maar ze kwamen ginder in Assche te Heyden al aangelopen uit Ternath en Liedekerke ... Ze doen al 't mansvolk mee." "Waarom zijt ge dan gaan loopen, vrouwen en kinderen laten ze toch gerust?" "Ja maar ge kunt gij niet weten .. neen ge kunt zeker niet weten opperde Wanne van Maantjes".

"Fons, haal 't paard nekeer buiten", riep de vrouw van Louis Heyvaert tot haar jongen Fons die op het hof al zingend rondliep en geenszins bekomerd scheen om al dat nieuws. "Och, moeder, 'k zal mijn beenen wel gebruiken als 't er op aankomt", verzekerde Felen.

De beraadslaging nam een geruststellenden draai: ze zouden zien en de gebeurtenissen afwachten. De gebeurtenissen gingen spoedig hen komen overvallen. De eerste groepjes vluchtenden kwamen reeds toe: mansvolk zonder muts op in de hemdsmouwen barrevoets; ze waren op hun werk van 't gevaar verwittigd geweest en zonder dralen op de vlucht geslagen.

Daar wij hen half ongeloovig half medelijdend antwoordden en maar geen ongerustheid vertoonden probeerden ze ons bang te maken door ons op te dissen al wat ze van de Duitschers gehoord hadden: ze waren boven Aalst aan

't branden geweest en in 't Walenland hadden ze de burgers voor de soldaten uit in den slag gedreeven ... en vrouwen en kinderen moesten ook mee.

Dat maakte diepen indruk, er wierd gegriezeld bij 't hooren ervan. "En ze hebben kinderen de handen afgekapt in 't Walenland". Och, die beulen, ze moesten allemaal verdonderen.

"Ja, ja, en nu gaan ze tegens Antwerpen beginnen misschien" opperde er iemand "hij moet het allemaal hebben".

"Aan Antwerpen komt hij nooit aan. Binnen de fort is 't zeker. 'k Moet er vandaag nog naartoe, ja: maar 't is niet om te lachen" en weg waren ze, niet zonder een zekere ongerustheid te laten in de geburen. 't Moest toch eens waar zijn?! 't Is toch zoo een aardig volk: ze zijn tot alles in staat.

Intusschentijd was Liviene Van den Broeck haaren kelder gaan inspecteeren en den daarin uitgedolven borgput. Uit de Kalkestraat kwam er ook reeds volk aangelopen, en van den anderen kant kwam te tijding dat Cooreman's Mil en Benooit en al 't mansvolk van 't hoekske ook de plaat gepoetst hadden. Uit Baerdeghem kwam er dan ook volk toe; maar niemand bracht zekerheid.

Was 't waar, niet waar? Hoe was die algemeene zinsverbijstering mogelijk? Er moest toch iets van waar zijn.

Het oogenblik was gewichtig; was het zoo, dan ging het om vrijheid of dwangarbeid, was 't een hersenschim dan stelden ze zich bloot aan de spotternijen van 't vrouwvolk, vastberadenheid was hier van noode; frans Van den Broeck bezat ze nog in voldoende mate.

"Jan, zegt hij tot mij, we blijven; zoolang we den Duitsch met ons eigen oogen niet zien, blijven we hier. Ik, ik verlaat mijn hof niet of ze moeten het afbranden onder mijn oogen of mij uit den schelf van onder 't stroo komen halen." Dat manmoedig spreken dwong algemeene goedkeuring af. "En nu, voegde hij er met zijn gezonden zin aan toe, nu zullen we ne keer zien en al die bloodaards duchtig uitlachen als ze gaan terugkomen." Hij had maar even gedaan met spreken toen almedeens van Nijverzeel een kargerij vol volk kwam aangereden in volle vaart: voor op de kar met de teugels in de linkerhand en de klets in de andere: Peer de Vieze, rood van woede en schrik. Hij snokte aan den toom en zweepte onmedoogend op zijn arm beest. Achter hem op 't gerij zijn vrouw en kinderen al 't jong geloof van den "Paardenkouter" en daartusschendoor een stoof of twee, potten en pannen, een help, een pot boter ... Als een furie stormde hij voorbij. "Ze zullen mij niet hebben" riep hij ons toe in 't voorbijvaren. 't Zicht van al die krijschende kinderen was akelig genoeg maar we konden ons toch niet weerhouden van 't lachen: Pier was zijn zinnen kwijt; hij meent het ginder breed aan te leggen; hij gaat ginder in Baasrode 't volk nog opschrikken. Dat waren de bedenkingen die Peer werden nagezonden. Wij we zouden dus wachten.

Ik stapte dan terug naar huis en vond er min gerustheid dan ik verwacht had. Mena van Boer-

ke's stond daar in den achtervloer te beven van angst. Het mensch was komen vragen of vader en mijn broer Henri niet meereden. Boer had de kar reeds ingespannen, levensmiddelen opgeladen; ook onze naaste gebuur B. De Hertogh stond gelaarsd en geschoeid. Enkel nadat ik haar de verzekering gegeven had dat er geen gevaar bestond, dat het een gekke uitzinnige paniek was en dat die vluchtenden voorzeker hun zinnen kwijt waren liet ook zij zich overhalen om te blijven... 's Avonds werd er gelachen om 't geval; maar een goed deel van de mannelijke bevolking was dien avond niet meer te zien.

Peer De Vieze, de ongetemde Vlaamsche Leeuw, kwam rond vijf uur teruggereeden; hij had er een stijve pint op gezet te beginnen van uit Puers tot waar hij gereden was. De welbekende Louis Moe-renhout van Nijverzeel had ook het "Hazepad" gekozen en was in een loop tot Baasrode geraakt, overal 't mansvolk opjagend, hij was door den drang van 't volk over de scheldebrug geraakt en had hij daar niet opgehouden van loopen ... Heel Buggenhout was op den loop geweest en tot binnen de fort van Antwerpen was 't alarm geblazen geweest, zoo vertelden de kwatongen, maar 'k geloof dat het historisch overdreven geweest is.

Twee dagen nadien kwamen de laatste vluchtelingen terug; Stienen Thoen was er bij... ze hadden hem twee dagen lang vermist in het dorp.

In dezelfde brief, maar vermoedelijk niets te maken met "Loperkensmaandag" doet J. Van Malderen nog het volgend verhaal.

't Geval van mad. De Hertogh.

Ze was van uit haar zoldervenster een uitkijk aan 't nemen over 't vredige landschap en de voorbijgangers op de Nieuwstraat en de klanten die misschien om meel komen of voorbij rijden. De Duitsche vlieger komt uit de verte aangezoefd, eerst onzichtbaar, dan plots in 't oog vallend: hij vliegt in bevallige kringen boven 't Perreveld en de Dokkene Bosschen.

Iedereen is komen buiten staan; een vlieger is nog een zeldzaamheid en een wonder.

Wij stonden met ons drieën buiten: moeder, Marie en ik. Een kleine opmerking die ons van aan de "Fijnen" wordt toegeroepen over ... die schobbejak is weer daar, pakt onze aandacht van den vlieger af. Julie De Hertogh heeft het ook gehoord: Hewel, roept ze ons toe met groot gebaar en lawaai, wat peinst ge er van, van den oorlog, nu vechten ze al van uit de lucht: Verdekke, hij moest op den grond doodvallen! 'k zou nog twee frank aan den arme toegeven!

De vlieger draait rond stilaan dalend: plots maakt hij een tuimelaar, vliegt schijnbaar gerust voort, zwenkt een oogenblik nog en dan ... stuikt met twee drie schokken naar beneden.

's Avonds vernemen we, dat de stuurman doodgevallen is en dat de officier zwaar gewond opgenomen is door zijn kameraden die in den omtrek patroeljeerden.

Heeft mad. De Hertogh aan haar verwensching gedacht en aan de beloofde aalmoes voor den arme? Doek!

Armand Du Bois, toenmalig burgemeester van Lebbeke, verwoordde de gebeurtenissen met veel dramatiek in zijn publicatie 1914-1918. *Lebbeke onder het Duitsche Scrikbewind. Mijn Dagboek geschreven tijdens den oorlog. Plundering – brand – moordrijen – geweldaden gepleegd door de Duitschers te Lebbeke van 1914 tot 1918.*

Looperkens Maandag.

24 OOGST. — «Looperkens Maandag»; een dag welke immer in het geheugen zal blijven.

Het was een Maandag; tweede dag der Dendermondsche kermis, die, hetzij terloops gezegd haar feestelijk uitzicht niet had, maar van 's menschen geheugen nooit zooveel volk had zien samenstromen. Rond tien uren rent een groep wielrijders, koersers gelijk, door het dorp. Zij vliegen voorbij; niemand neemt er acht op, wel dat de eene of de andere van hen riep: «De Duitschers volgen ons.» Er komt eene tweede groep wielrijders; dan een rijtuig; lichte karren tot brekens geladen met volk en pakken. Wat gebeurt er? Onmogelijk het te gissen. 't Is een algemeen en standvastig geroep: «Maakt u gereed om te vluchten; de Duitschers komen.» Wij lachen en trekken de schouders omhoog. De vluchtelingen maken lastig, beleedigen ons, en voort gaat het toemeloos loopen.

Mijne bevolking ook wordt angstig; de lust tot lachen verdwijnt. Heimelijk trekken zij binnen, om na eenige oogenblikken, met de reeds gereedgemaakte pakken terug te voorschijn te komen. Zoo groeit de vluchtende menigte immer aan. Er komen er van alle kanten en zijden; van de richting van Opwijk; Brusselsche steenweg, Wieze, Aalst; loopen, altijd maar loopen naar Dendermonde toe. Blootshoofds; de voeten bebloed; in de hemdsmouwen; zweetend, blazend, hijgend van dorst, ineenzakkend van moeite, verklaren die mannen met gebroken woorden, al loopende, de angst in het hart en met verwilderden blik, dat de Duitschers hen volgen; alle weerbare mannen nemen en ze voor hun leger doen aanstappen.— Tussen die ongelukkigen; zijn er, zooals ik verneem, van boven Denderleeuw; ja van Ronse, in volle vlucht van Edinghen en Halle vertrokken, 't Is ongelooflijk, zou men zeggen maar toch waar.

Hun vragen: «hebt gij Duitschers gezien?» was tot antwoord krijgen: «Neen, maar zij komen.»

't Was gedaan met de rust onder mijne medeburgers; en vóór het middag was hadden reeds duizende Lebbekenaren den weg der loopers gevolgd. Zij sleepten alles mede, vrouw en kinderen, pakken, koeien, geiten, ja zelfs kiekens en konijnen: in een woord gansch hun bezit. 't Was

droef, ja hartverscheurend om zien. De kinderen schreeuwden, de vrouwen huilden; de mannen tierden en beleedigen dezen die hen wilde tot bedaren brengen. Ik zelf heb eenige kwade oogenblikken beleefd met te willen redekavelen met die ongelukkigen. Alles was vruchteloos.

Een mijner politiebedienden wederkeerend van Dendermonde, verzekerde dat hetgeen wij te Lebbeke zagen nog niets was in vergelijking met wat in de stad gebeurde. Het gedrang was aan de Scheldebrug zoo groot, dat menigeen onder de voeten der menigte vertrappeld werd of terecht kwam onder de voertuigen.

Deze ontzettende vlucht bracht stroomden volk aan van Brussel, Gent, Mechelen, van overal. En waarom? Altijd 't zelfde antwoord: «De Duitschers komen; nemen alle weerbare mannen en drijven ze vóór hun leger.» Ik heb later vernomen dat deze paniek algemeen was in Vlaanderen en Brabant. Waar was zij begonnen?... Ik weet het niet. Wat had ze teweeggebracht?... Ik ben het nooit te weten gekomen. Wat ik kan, is de waarheid bevestigen van 't verhaalde.

Dit zoo treurig als komiek voorval vervulde mij het harte met medelijden. Ik kon deze besmettende vrees aan niets anders toeschrijven dan aan de ontzenuwing voortgebracht bij het lezen der wreedheden, door de Duitschers in het Walenland, Aarschot en Leuven bedreven».

Bij het invallen van den avond begon de terugtocht. Wie legt de verandering uit? Het volk was kalm geworden, en scheen beschaamd over zijne daden. Wie zich niet kon verbergen in rijtuig of kar, wachtte de duisternis af om de bewoonde plaatsen door te trekken. De lachers om zich belangrijk te maken of hunne eigene bloetheid te verbergen, kunnen helaas niet nalaten, deze ongelukkigen, door vermoeienis en honger uitgeput, zich langs de straten, voortslappend, lastig te vallen.

25 OOGST — Alles in mijne gemeente krijgt een ander uitzicht. Looperkens Maandag heeft bij velen den moed in de schoenen doen zinken. De moedigsten worden bedaard. De reispakken in 't vooruitzicht van eene mogelijke vlucht, blijven gebonden en verzegeld. De grootste spotters verliezen hunne opgewektheid; en hoe menigen zijn mij komen vragen: «Burgemeester, wat raadt gij ons; blijft gij hier?...». En op mijn antwoord onherroepelijk altijd hetzelfde: «Voor niets ter wereld verlaat ik mijne gemeente» krijgen zij, ten minste uitterlijk, nieuwen moed.

-
- (1) Tamines, deel van de huidige Belgische gemeente Sambreville, prov. Namen, aan de Samber.

Op 22 augustus 1914 vermoordden de Duitsers in dit Waalse dorp 384 onschuldige burgers. 312 huizen werden platgebrand.

In zijn *Geschiedenis van Opwijk* (1937-'39) schrijft Jan Lindemans nog over de vluchtelingen in de eerste oorlogsweken (pag. 222 en 226):

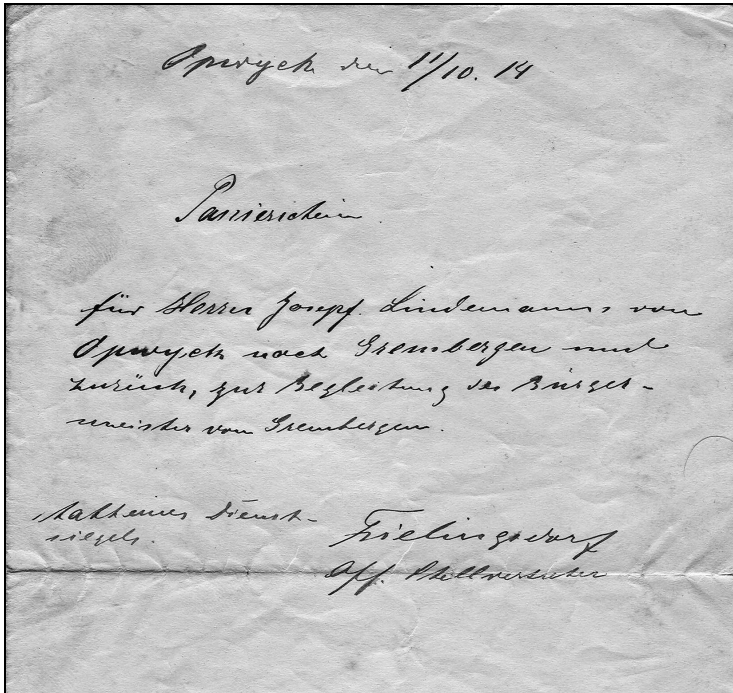
Op 4 en 5 September geschiedde de wreede strafexpeditie op Lebbeke en Dendermonde. Aldra liep het hier vol angstige vluchtelingen uit Lebbeke en St. Gillis, 's Avonds zagen we

den akeligen rooden gloed, in de verte, boven de brandende stad...

Gedurende de heele maand Oktober passeeren hier, te voet, vluchtelingen die weer naar huis toekeeren. Alzoo, op 20 Oktober, de pastoor van Schiplaken, aan 't hoofd van zijn parochianen, komend uit Waregem.

...

Ook in het hoofdstuk *dagboek van Louis Lindemans 1914-1918* (pag. 44 e.v.) en in het hoofdstuk *Verslagen van de parochiepastors* wordt ruim melding gemaakt van vluchtelingen die in de eerste oorlogsweken in Opwijk passeren en er in voorkomend geval tijdelijk opgevangen worden en er een tijd verblijven.



"Passierschein" (reispass), 11 oktober 1914, voor Jozef Lindemans van Opwijk naar Grembergen en terug om de burgemeester van Grembergen te vergezellen.

Dank zij de bemiddeling van Louis Lindemans door de Duitsers afgeleverd om een 40-tal burgers uit Grembergen vastgehouden in een trein te Merchtem, terug naar huis te brengen. Onderweg werden zij gastvrij onthaald in het pensionaat Lindemans. Zij waren de eersten die door de puinen van Dendermonde doorgelaten werden en de laatsten die over de opgeblazen brug de Schelde overstaken.

In het gemeentelijk archief van Opwijk wordt een affiche bewaard betreffende Belgische vluchtelingen.

De affiche "Hoe Engeland de Belgische Vluchteling verknecht" diende vermoedelijk als propagandamiddel of psychologische beïnvloeding van de bevolking door de gemeentebesturen uitgehangen te worden. De tekst is ééntalig. Op de tijdelijke tentoonstelling *Vluchten voor de oorlog* in het Flanders Fields Museum te Ieper (1 mei-22 augustus 2004) was een affiche te zien met schier dezelfde tekst maar dan wel in de drie talen (Nederlands, Frans en Duits). Deze droeg ook de aanduiding "Zurich - 1^{ste} december 1916".

Hoe Engeland de Belgische Vluchtelingen verknecht,

Een Zwitser, teruggekeerd zijnde uit Engeland, waar hij sedert langen tijd geleefd heeft, en die, sedert het uitbreken van den oorlog, in nauwere betrekkingen geweest is met de in Engeland na tienduizenden tellende Belgische vluchtelingen, deelt aan het socialistisch-democratisch "Volksrecht" van Zurich bijzonderheden mede nopens de behandeling der Belgische vluchtelingen door Engeland, bijzonderheden, welke dit dagblad openbaar maakt onder het veel beteeke-

nende opschrift: "Het Belgische volk in Engelsche slavernij". In het begin verklaart de zegsman dat sedert de twee jaren duizenden van Belgische vluchtelingen ertoe gedwongen worden, in Engelsche ammunitie- en krijgsbehoeftefabrieken te werken onder voorwaarden "welke op die der inboorlingen in de plantages van Ceylon en in Indië gelijken". In 't bijzonder vertelt de Zwitser:

“Toen België bezet werd, noodigde de Engelsche regeering het Belgische volk uit naar Engeland te komen. Aangezien de weldra zeer groot geworden behoefte aan werklieden voor het voortbrengen van ammunitie deed deze weldadigheid zich als een uitstekend zaakje voor. En Engeland ging erbij stelselmatig te werk. Reeds in Hollandsche zeehavens Vlissingen en Rotterdam, dus op onzijdig gebied, en verder te Havre werden de Belgische vluchtelingen door de bevoegde Engelsche consulaten gesoorterd en hunne bestemmingsplaats en hun werk voorshands bepaald. De paspoorten der vluchtelingen werden niet alleen voorzien van het visum van ‘t consulaat, maar ook van eene bijzondere opmerking, den naam der ammunitiefabriek aanduidende. Zoodra de vluchtelingen te London aankwamen, werden zij onmiddellijk aan de werkplaatsen en fabrieken over geheel het land verdeeld, waar zij tot vervaardiging van oorlogsmateriaal gebruikt werden en nog gebruikt worden. Op deze wijze verkregen Maxim, Vickers en Armstrong vele duizenden van werklieden.

Het wreede van dit onrecht bestaat erin dat de Belgische vluchtelingen naar zulke werkplaatsen zoo te zeggen verbannen zijn en gedwongen worden onder de denkbaar ongunstige conditiën te werken.

Zij mogen hunne plaats niet zonder schriftelijke toelating van den werkgever verlaten; de werkgever geniet de bescherming der politie ten einde hen tot werken te dwingen. De loonen zijn 45 Rappen (centimen) per uur minder als die van inboorlingen van dezelfde hoedanigheid. Van af het begin werden de Belgische werklieden gedwongen bij werkstakingen als onderkruipers tegen de Engelschen te werken, waardoor de Engelsche werklieden in hooge mate tegen de Belgen vergramd zijn. Voor de Belgen in Engeland bestaat er geenuitweg uit dezen toestand; zij moeten onder vernederende conditiën dwangarbeid verrichten of zij komen in ‘t tuchthuis. Er is bijkans geen dag of de dagbladen maken gevallen openbaar van veroordeeling van Belgische werklieden tot gevangenisstraffen van verscheidene maanden, voor, zonder de toelating van den werkgever, getracht te hebben beter betaald werk te verkrijgen.

Het Belgisch gezantschap te London is er niet toe in staat te helpen; er zijn verscheidene gevallen gekend dat de Belgische gezant uit drukkelijk antwoord daar niet te kunnen aanhelpen.

Zoo straf heeft Engeland’s hand aan te Belgische regeering de keel toegeneepen.

Wanneer Belgen hunne straf uitgezeten hebben wordt hun de keuze gelaten of naar een gevangenenkamp te worden overgebracht of als “vrijwilligers” in de loopgrachten te gaan, hetzij in ‘t Engelsche, hetzij in ‘t Belgische leger.

In Juli en Augustus 1915 bijvoorbeeld hadden reeds honderden Belgen maandenlang in afgezonderde gevangenis gezeten wegens overtreding der werkregeling. Thans werden die gevangeniszen geopend op voorwaarde dat zij zich naar Gallipoli moesten inschepen.

De blauwboeken van de “Prison Commissioners” en van de “Alliens Act 1905” bevatten het getal vluchtelingen die in de Engelsche gevangeniszen gezeten hebben, en de wallen van de “Islington Camps” en de gevangeniszen von Brixton, Pentonville, Wandsworth, Wormewood Scrubs en Reading alleen hebben veel honderden ingesloten en er soldaten van gemaakt; want wie zou niet den mogelijken Dood boven de afgezonderde gevangenis verkiezen? Indien men den toestand van het Belgische volk in Engeland wil leeren kennen, thans moet men niet naar London gaan, waar de bemiddelde Belgen zich aan vermaken overgeven; evenmin zal men uit de te London verschijnende “Independance” eene aan de waarheid beantwoordende voorstelling kunnen putten. Bij gelegenheid laten rechtsgedingen het licht op de werkelijke toestanden vallen, zoo wanneer lieden veroordeeld worden die, intensief werkende, na 30 uren overwerk per week zich nu en dan een rustdag willen vergunnen.

In de over geheel het land verspreide Belgische koloniën heerscht een gevoel van bittere ontgoocheling; zij voelen zich door onrecht en dwang gekneld en door de eigen regeering verlaten. Door kleinigheden welke een Engelschman eene boete van enkele schillingen zouden kosten, worden vaders van Belgische gezinnen, die aan den Yser gestreden hebben, van de hunne gescheiden, voor drie maanden in ‘t tuchthuis geworpen en later naar een Krijgsgevangenenkamp overgebracht. Nog in de Engelsche, nog in de Belgische pers mogen deze toestanden verhaald worden; de aanklagers zouden zware straffen ondergaan.

Het einde van den oorlog moet afgewacht worden ten einde geheel de waarheid over het verslaafde Belgische volk in Engeland te weten te krijgen. Deze waarheid zal dan nochtans voor de Engelsche tevens gedeeltelijk voor de Belgische regeering een onuitroeibaar brandmerk blijven.”

Kriegszeitung der 4. Armee

Vluchtelingen uit Halluin en Wervik in 1917

In het hoofdstuk *Het oorlogsdagboek van Louis Lindemans* (pag. 75 e.v.) en in *Het frontblaadje "De Stem uit Opwijk"* (pag. 416 e.v.) kon-

den wij reeds één en ander vernemen over de “vluchtelingen” uit de frontstreek die in de zomer 1917 door de Duitsers geëvacueerd

werden en in onze dorpen, op een zekere afstand van het (nieuwe) front, geplaatst werden.

In zijn *Geschiedenis van Opwijk* (1937-'39) schrijft Jan Lindemans hierover (pag. 229):

Op 28 Juni 1917, in den laten avond, kwam hier een trein toe met ongeveer 500 vluchtelingen uit 't fransche Vlaamschtalige grensstadje Halewijn: meestal werkliedenfamiliën die door de Duitschers gedwongen werden hun huizen te ontruimen. Zij werden door de bevolking liefderijk opgenomen. Een tweehonderdtal vrouwen en kinderen konden, in December, naar Zuid-Frankrijk overgebracht worden, over Zwitserland. De anderen bleven hier tot aan den wapenstilstand. Een aantal mannen waren nochtans intusschen opgeëischt geworden en naar Duitschland vervoerd.

Juni 1917: de zuid-West-Vlaamse streek van Menen, Wervik, Komen (grensstreek met frankrijk) en de streek van Roeselare wordt ontruimd, gevolg van de uitbreiding van de gevechtlinie, met de grote Duitse troepenversterkingen bij Ieper en de aanhoudende Engelse bombardementen. Ook de mensen van Halluin (FR, ⁽¹⁾) moeten uitwijken.

Vluchtelingen, zei men hier. De mensen van Halluin, Wervik, Menen,... spraken van «evacuées, uitwijkelingen», en ook van «in ballingschap». Zij waren immers niet op de vlucht uit vrije wil, maar moesten gedwongen have en goed achterlaten om (tijdelijk) op de vreemden te gaan wonen. Vele mannen werden door de Duitsers verplicht ter plaatse te blijven om voor hen te werken.

De evacuatie van de mensen gebeurde per trein, al of niet begeleid door Duitse soldaten. Blijkbaar verliep één en ander niet altijd even vlot.

Zo goed als het kan zijn de geëvacueerden in onze dorpen onder dak gebracht. Vele van de klein burgerij (die altijd het beste deel uitmaakt) beijverden zich om de ongelukkigen van het nodige te voorzien. Op enige dagen werden er door de vrouw en aanhang allerlei meubelen, kleren en beddegoed bijeengehaald. Alleenstaanden of kleine gezinnen werden over 't algemeen in een Opwijks gezin gehuisvesd. Vooral aan de grotere gezinnen, bijvoorbeeld gezinnen met drie generaties (ouders, kinderen, grootouders) werd een afzonderlijke woning toegewezen - zie voorbeeld bij de illustratie pag. 99.

De geëvacueerde gezinnen, die slechts tijdelijk in onze dorpen verbleven, werden niet ingeschreven in de gemeentelijke bevolkingsregisters. Zij bleven gedomicilieerd in de plaats van hun afkomst. Indien zij na de oorlog in hun gastgemeente bleven wonen, maakten zij na-

tuurlijk ten volle deel uit van de plaatselijke gemeenschap en werden zij er ingeschreven. Alle geboorten, huwelijken en overlijdens onder de geëvacueerden in de periode dat zij in onze dorpen verbleven werden wel ingeschreven in de akten van de Burgelijke Stand.

Zo ontving de gemeente Opwijk begin februari 1920 en eind april 1921 van het stadsbestuur van Halluin een verklaring van overlijden respectievelijk op 2 december 1918, van Paul Julien Albert Parrez, zoon van Jozef, wever, en van Zulma Appoline Verfaillie, geboren te Opwijk op 21 oktober 1918 en op 10 februari 1919, van Roger Joseph Teys (of Feys?), zoon van Eouard, "apprêteur" (=stofbewerker, volder) en van Clémence Marie Vandendriessche, geboren te Opwijk op 22 oktober 1918.

Wij noteerden ook het huwelijk in 1918 van Jérôme Vanhalst, afkomstig van Hallewijn (Halluin, fr), ° Gullegem 01-10-1897, hovenier, met Marie Gabriëlle Josèphe Niffe, ° Hallewijn 15-09-1898. Charles Van Ruyseveldt, zelf gehuwd met iemand van Halluin, was getuige.

Op 2 januari 1918 overleed te Opwijk, Asbeekweg, Jules Watteye, oud 30 j. 9 m. 5 d., fabriekwerker, ° Menen, tijdelijk verblijvende in Opwijk, echtgenote van Melanie Rosalie Staelens (zie brief nr. 97 van 11 september 1917, pag. 528).

Van de "vluchtelingen" uit Wervik die in Asse arriveerden, kwamen er ook in Mazenzele terecht.

In de publicatie *Vluchtelingen uit Wervik te Asse* van Jeroom Durnez ⁽²⁾, vertelt één van de geëvacueerden, Gerard Coutture:

...

Aan de statie van Asse werden wij afgehaald door de landbouwer Leonard Mannaert. Hij voerde ons naar Maxenzele. Wij waren maar slecht gekomen bij Mannaert. Alle dagen moesten wij 1,5 uur te voete naar Asse om ons rantsoen op te halen bij het Comité: 's morgens om 8 uur boterhammen met koffie, 's noens soep, boterhammen en een beetje vlees en 's avonds opnieuw boterhammen. Later verhuisden wij naar de danszaal «Vandyck» te Asse. Deze zaal lag langs de grote baan naar Brussel. Wij waren content dat dit nieuwe logement dichtbij de bakker van het comité gelegen was. We logeerden er op de zolder, samen met de familie Wyckaert: Fietje Wyckaert, de moeder, Jeanne, Marie (getrouwd met Lemahieu), Agnes en Warden (afkorting van Edouard).

...

In Mazenzele kennen velen nog de familie van Victor Deriemaecker, dagloner, weduwnaar van Anna Maria Van Coillie, met de kinderen geboren te Westrozebeke en te Wervik.

De familie werd ingeschreven in het Mazels bevolkingsregister op 12 mei 1919 en woonde aan de Steenweg, op de wijk Zottegem. Kinderen Deriemaecker verhuisden later naarASSE (3).

De geëvacueerden hadden hun vertegenwoordiging in het plaatselijk Hulp- en Voedingscomité:

in Opwijk: R. Drouard, bediende en V. Provost, wever

in Mazenzele:

voor de Belgische geëvacueerden: M. Bevernage, dokter

voor de franse geëvacueerden: C. Prunez, werkmán

Alle wijzigingen in het "vluchtelingen"-bestand van de gemeente dienden zorgvuldig door de gemeente schriftelijk gemeld te worden aan de Duitse overheid. Enkele voorbeelden:

N° 414 Opwijk, 17 Juli 1917.

Aan de Kommandantur Merchtem,
Gevolg op uw schrijven van 12 Juli.

1. In de afgelopen week zijn geene vluchtelingen uit het Etappen- of operatiegebied in de gemeente gekomen; er is enkel een vluchteling ingekomen uit Borch-Lombeek.

2. In de afgelopen week hebben geene vluchtelingen onze gemeente weder verlaten.

3. Op het einde der afgelopen week bevonden zich in onze gemeente 490 fransche en 82 belgische vluchtelingen.

N° 428 Opwijk, 26 Juli 1917.

Aan de Kommandantur Merchtem,
Gevolg op uw schrijven van 12 Juli.

1. In de afgelopen week zijn geene vluchtelingen uit het Etappen- of operatiegebied in de gemeente gekomen.

2. In de afgelopen week hebben geene vluchtelingen onze gemeente weder verlaten.

3. Op het einde der afgelopen week bevonden zich in onze gemeente 572 vluchtelingen, 416 fransche en 156 belgen.

N° 442 Opwijk, 1 Augusti 1917.

Aan de Kommandantur Merchtem,
Gevolg op uw schrijven van 12 Juli.

1. In de afgelopen week zijn geene vluchtelingen uit het Etappen- of operatiegebied in de gemeente gekomen; er is enkel een vluchteling ingekomen uit Borch-Lombeek.

2. In de afgelopen week hebben twee vluchtelingen onze gemeente weder verlaten. Zij zijn vertrokken naar Vilvoorde.

3. Op het einde der afgelopen week bevonden zich in onze gemeente 578 vluchtelingen, waaronder 420 fransche en 158 belgen.

N° 538 Opwijk, 11 September 1917.

Aan de Kommandantur Merchtem,
Gevolg op uw schrijven van 12 Juli.

In de afgelopen week zijn uit het Etappen- of operatiegebied de volgende vluchtelingen in onze gemeente gekomen:

3 September

Sophie Boidin, gekomen van Tourcoing.

6 " Jules Watteyn Marie Staelens Valère Watteyn, alle drij gekomen van Meenen.

In de afgelopen week heeft een vluchteling onze gemeente weder verlaten; het is Godefroi Verkinde-re, opgesloten in het zinneloosengesticht te Grimbergen.

Op het einde der afgelopen week bevonden zich in onze gemeente 581 vluchtelingen, waaronder 423 franschen en 158 belgen.

N° 1033 Opwijk, 6 Februari 1918.

Aan de Kommandantur Ternath.

We hebben de eer U te melden dat de volgende familie van vluchtelingen nog verlangt naar frankrijk te vertrekken:

Alfons Bouville, geboren 28-11-1860, gekomen van Halluin, betaalt de vracht niet.

Sophie Flipo, geboren 5-12-1860, gekomen van Halluin, betaalt de vracht niet.

Marie Bouville, geboren 12-9-1913, gekomen van Halluin, betaalt de vracht niet.

Als het nog niet te laat is; gelieve dan deze familie nog in te schrijven voor het vertrek.

Natuurlijk werd door de aanwezigheid van de vluchtelingen het probleem van de bevoorrading en behoorlijk onderdak nog nijpender. Dit toont zich in een aantal gemeentelijke (Opwijk en Mazenzele) correspondentiestukken.

N° 502 Opwijk, 28 Augusti 1917.

Aan het hoofdkantoor voor gas, water en electriciteit, Brussel.

Als gevolg op de verordening van den heer Generaal-Gouverneur van 2 December 1916, verzoeken wij U ons de toelating te willen geven tot het plaatsen van aansluitingen van electriciteit aan twee ledigstaande huizen gelegen in het centrum onzer gemeente en die nu bewoond zijn door de vluchtelingen.

Gelief hierbij de tekening en beschrijving te vinden van de aan te sluiten geleiding.

N° 583 Opwijk, 1 October 1917.

Mijnheer de Zivilkommissar,
Gevolg op uw schrijven van 17 September, nr. 20262.z.

Wij hebben aan de vluchtelingen der gemeente het voorgeschreven rantsoen van 60 kilo aardappelen per hoofd gegeven. Wij hebben gezorgd voor de noodige huisraad, wij hebben de noodige bedden bezorgd, en aan alle families een redelijk onderkomen trachten te

geven. Voorts geven wij de vluchtelingen alle levensmiddelen die het ons mogelijk is te geven.

N° 582 Opwijk, 5 October 1917.
 Mijnheer de Zivilkommissar,
 Gelief hierbij de ingevulde kolenkaarten onzer gemeente te vinden.
 Het getal gezinnen onzer bevolking bedraagt thans met de vluchtelingen 1337. Wij hebben ontvangen 1236 kolenkaarten. Er ontbreken dus nog 101 kaarten van beide soorten.
 Gelief deze 101 kaarten mede te geven.

Nr. 126 Maxenzele, den 9 Oct. 1917
 Toestand der uitwijkelingen
 Mijnheer de Voorzitter,
 In antwoord op uwen geëerden Brief van 30 September 1917, waarbij Ued een afschrift hebt laten geworden aan Mijnheer de Voorzitter des Lokaal Komiteit, van den brief aan d'Here De Bunne, volksvertegenwoordiger, betreffende den toestand der uitwijkelingen verblijvende in onze gemeente, hebben wij de eer Ued te laten weten:
 1° De 129 vluchtelingen verblijven de in onze gemeente zijn zoo goed mogelijk gehuisvest. Dit getal is te groot voor eene kleine gemeente gelijk Maxenzele; aangezien de woningen onzer inwoners nauwelijks groot genoeg zijn, voor het logeren hunner huisgenoten en er geene huizen ledig staan.
 2° Er zijn reeds verscheidene beddens aan de vluchtelingen verschaft.
 3° Van in het begin hunner aankomst is er gezorgd geweest ten einde hun de aardappelen te bezorgen; zij hebben 500 grammen vroege aardappelen per dag en persoon gehad. Nu hebben al de vluchtelingen, buiten degene die bij de families waarbij zij ingekwartierd zijn (geweest geworden), 60 kilogrammen aardappelen per persoon ontvangen, aan den prijs van 20 frank de 100 kilogrammen.
 4° Wat de kolen betreft, deze zijn hun verschaft gelijk voor de inwoners.
 5° Aan Ued te doen zien, hoe de vluchtelingen in onze gemeente behandeld worden, laat ik Ued hieronder een uittreksel geworden van eenen brief gedagteekend 14-9-17 van d'Heer Elias, luitenant deranen, thans te Leuven te Maxenzele gehuisvest, gestuurd aan de Heer geneesheer, vluchteling in onze gemeente verblijvende, te

Enkele vluchtelingen bleven in Opwijk wonen, zo:

- Julie Emma Vermeulen, ° Halluin (Halewijn, frankrijk) 18-11-1895, dochter van Henricus Joseph en Elodie Leonie Verstichel, kleermaakster, x Opwijk 24-05-1918 Carolus Van Ruyssveldt (° Opwijk 11-1894, schoenmaker, herbergier van

't Gildenhuis in Opwijk-dorp, "Chale Corre", † 18-01-1979), † 01-12-1977.

- Maria Celina De Simpelaere, ° Halluin (Halewijn, frankrijk) 10-03-1881, dochter van Constantius en Maria Louisa Lannoo, weduwe van Camille Flamez, x Opwijk 30-01-1920 Judocus Theofiel De Smedt (° Opwijk 03-09-1877, landbouwer te Nijverseel), † Opwijk 12-12-1951.
 - Maria Barbe Antoinette Catry, ° Wervik 04-12-1904, x Jozef frans Marie Eulalie Van Mol(h)lem, zoon van franciscus Marinus en van Rosalie Mertens, ° Opwijk 03-11-1900, hophandelaar in de Stationsstraat, † 12-02-1969.
-

- (1) Halluin is een klein industriestadje aan de grens in de streek van frans-Vlaanderen (in het Nederlands: Halewijn), dep. Nord. De stad vormt met de Belgische stad Menen (aan de overkant van de Leie die de daar de landsgrens vormt) een morfologische agglomeratie. Bij hun tijdelijk verbleef in Opwijk (en andere dorpen) spraken de meesten een Nederlands dialect, maar konden in veel gevallen moeilijk onze taal schrijven. Halluin, met zijn grote arbeidersgemeenschap, was een relatief belangrijk socialistische (en later communistisch) centrum. Men sprak dan ook van "Halluin la Rouge" (publicatie *Halluin la Rouge* (1919-1939), door Michel Hastings, Presses Universitaires de Lille, Lille, 1991). Eén en ander omtrent deze situaties komt ook naar voor in de verslaggeving door Louis Lindemans in zijn oorlogsdagboek (pag. 75 e.v.).
 - (2) *Asse in de grote oorlog 1914-1918. Vluchtelingen uit Wervik te Asse. Juni 1917-november 1918*, door Jeroom Durnez, overdruk uit tijdschrift *Ascania* 1983-jg. 36, n° 4, Heemkring *Ascania*, Asse, 1993. De auteur-heemkundige Jeroom Durnez (Asse), is de broer van de schrijver en journalist Gaston Durnez. Hun ouders waren ook vluchtelingen uit Wervik in Asse - zie o.m. het hoofdstuk 1. *Geen familie zonder oorlogssage. Het graf van oom Leopold in Gaston Durnez, Zeg mij waar de bloemen zijn. Vlaanderen 1914-1918*, pag. 7-11, Davidsfonds, Leuven, 1988.
 - (3) Deze Victor was de kleinzoon van Andries Deriemaecker, wiens zus, Isabelle, gehuwd was met Jozef Devriese. Jozef en Isabelle waren de ouders van de moeder van Guido Gezelle. Twee dochters van Victor huwden met twee broers van Aline De Nil, de moeder van de gebroeder Jan (+) en Maurits (Asse) Heuninckx. Zie de bijdrage *Guido Gezelle en Mazenzele*, door Jules Van de Velde, in *HOM-tijdschrift* 1993-3, pag. 2-7.
-



Vluchtelingen uit Halluin in Opwijk.

Zittend: Julie Emma Vermeulen, ° Halluin (Halewijn, Frankrijk) 18-11-1895, x 24-05-1918 Carolus Van Ruyseveldt - zie hiervoor. Rechts staand: haar zuster Anna.

Zij woonden samen met hun ouders en een grootmoeder († Opwijk) in een huisje op de hoek van de Singel en de Schoolstraat (waar L. Geerickx in na de oorlog een bankfiliaal bouwde).

Hebt elkaar lief

†

Denk met ons in gebed en goede herinnering aan het goede leven en het schielijk heengaan van

MEVROUW

JULIA VERMEULEN

echtgenote van Karel Van Ruyseveldt

geboren te Hallewijn (Fr.) op 18 november 1895 en godvruchtig overleden te Opwijk op 1 december 1977 voorzien van het Sacrament der zieken.

Hoe God met ons leven een wondere weg kan gaan : zij kwam uit het verre land op vlucht en vond hier een thuis, een man, een gezin.

Wij blijven haar zien : levendig, bedrijvig, één en al aandacht en steun voor haar man, één en al liefde voor haar kinderen en kleinkinderen.

Met die éne, kostbare kroon en eretitel : onze moeder.

Hoe zij in winkel en herberg gezellig de tijd vond om met mensen bezig te zijn. En nu stilaan uitschamerend haar oude dag naast vader, bijna zestig jaar getrouwd, met diezelfde voortdurende en vanzelfsprekende bekommernis voor ons allemaal.

Tot haar grootmoedig hart zo moe werd en brak in de nacht, ongemerkt, en zij eindelijk thuiskwam voorgoed, bij U, onze God.

In U heeft zij geloofd, U heeft zij gevonden, in de stille trouw aan haar plicht, in toegewijde liefde voor ons, en nu - zo weten wij - in uw eindeloos licht.

De families Van Ruyseveldt, Vermeulen, Verdoodt en Van Stichel danken U oprecht voor uw deelneming en uw gebed.

Drukkerij De Ridder, pvba, Opwijk

...zij kwam uit het verre land op vlucht en vond hier een thuis, een man, een gezin. Bidprentje van Julie Emma Vermeulen, ° Halluin (Frankrijk) 18 nov. 1895.

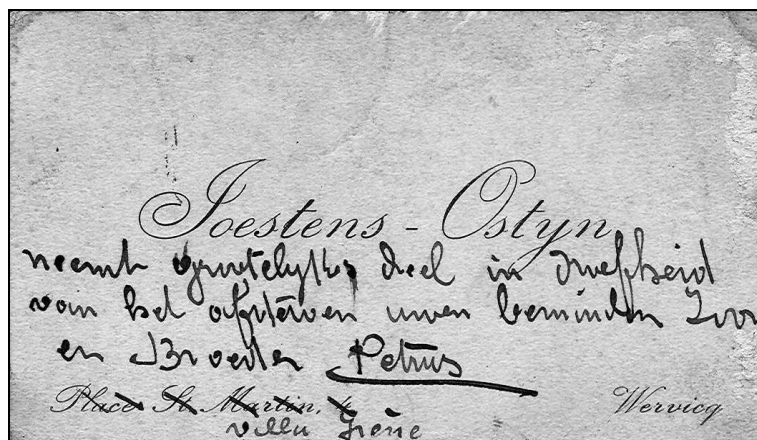


SOUVENIR DE LA GUERRE - 1918

De familie van Gustave Goestens-Ostyn van Wervik, die tijdens de oorlog bij de familie franciscus Josephus De Smedt († 1915, burgemeester)-Joanna Petronella De Cock (bij "Cockes") in Mazenzele verbleef.



Wat er overschoot van de woonplaats van de familie Joestens-Ostyn na de oorlog, "Villa Irène". Toen in de familie de Smedt in Mazenzele een meisje geboren werd, gaf men haar de naam "Irène", naar de naam van deze plaats in Wervik.



De familie Joestens-Ostyn hield jaren nadien nog contact met de familie De Smedt van Mazenzele. Bij het afsterven van de zoon Petrus de Smedt zonden zij deze rouwdeelnemers.

Vluchtelingen in oktober-november 1918

In hoofdstukken *Het oorlogsdagboek van Louis Lindemans, Verslagen van de parochiepastoors en Het Opwijks frontblaadje "De stem uit Opwijck"* konden wij reeds één en ander vernemen over de stromen vluchtelingen en geëvacueerde die in de laatste oorlogsmaanden in Opwijk passeerde en er grotendeels voor een tijdje verbleef.

In zijn *Geschiedenis van Opwijk (1937-'39)* schrijft Jan Lindemans (pag. 229):

Vanaf begin Oktober zagen we dagelijks achteruit trekkende Duitse troepen. Ook vluchtelingen uit de frontstreek, Meenen, Halewijn, Tourcoing, Roubaix, Woncq, enz. passeerden hier met duizenden. Het comité zorgde voor nachtverblijf en hulp, maar trachtte die ongewenste gasten, zooveel als mogelijk, kwijt te geraken. De Duitsers eischten alle vervoermiddelen op om dat volk, dat hier aanhoudend uit de richting Aalst toegestroomd kwam, naar 't Oosten toe door te zenden. Zoo verschenen, op 10 Oktober, alle mogelijke karren van Londerzeel, Malderen, Steenhuffel, Brussegem, enz., op een bevel van de Duitsers, aan den « Plezantenhof », om de 5000 aangekondigde vluchtelingen! te vervoeren. De twee derden der karren reden ledig weg. Op 12 Oktober waren er, te Opwijk, reeds 800 vluchtelingen ten laste van het Comité; op 27 Oktober kwamen er nog 550 bij; begin November telde men er 1677. De St. Pauluszaal was herschapen in een bestendig nachtasyl.

De inhoud van een selectie van diverse uitgaande brieven van het Opwijks gemeentebestuur illustreren scherp de problematiek van de vluchtelingen in Opwijk eind 1918.

N° 110 7 October 1918.

*Mijnheer de Zivilkommissar,
Wij hebben de eer U te melden dat wij van den Etappen-Kommandantur Assche bericht ontvangen hebben dat er op aanstaanden Vrijdag 5000 vluchtelingen naar onze gemeente komen om er verblijf te houden. Wij nemen de vrijheid U te vragen om na vandaag geene aardappelen meer te moeten afleveren, aangezien wij de overblijvende aardappels volstrekt zullen noodig hebben voor de voeding van deze 5000 vluchtelingen.*

N° 139 12 October 1918.

*Aan de Kommandantur Assche,
Als gevolg op uw schrijven van 9.10.18, nr. 21040, melden wij U dat er gisteren omtrent 230 vluchtelingen door onze gemeente gekomen zijn, waarvan omtrent 60 in de gemeente gebleven zijn om er hun verblijf te nemen. Dus zijn er in onze gemeente in 't geheel omtrent 110 nieuwe vluchtelingen. Het juiste getal, gescheiden in klassen volgens uwen*

brief, kunnen wij nog niet opgeven, aangezien de namen en geboortedatum der vluchtelingen nog niet opgeschreven zijn. Tegen vandaag zijn de vluchtelingen verwittigd dat zij zich moeten komen aanmelden. Dus zullen wij van heden avond af de gegevens hebben die door uwen brief gevraagd worden.

N° 156 13 October 1918

*Aan de Kommandantur Assche,
Gevolg op uw schrijven van 12.10.18, nr 21079.
Datum 13 October 12 ure middag*

Sedert 11 October middag 12 ure tot 13 October middag 12 ure zijn 411 vluchtelingen hier ingekomen. Daarvan

1) zijn 331 in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

2) zijn geene onmiddellijk doorgetrokken.

3) hebben 80 hier een nacht geslapen en zijn vertrokken naar Brussegem.

Van soldaten was de transport niet begeleid. Dus zijn er tot 13 Oct. middag 12 ure totaal, natuurlijk zonder de vluchtelingen die reeds voor 1 October in de gemeente waren, 441 vluchtelingen in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

Daarvan zijn omtrent 167 mannen in den ouderdom van 16-60 jaar, 264 kinderen, 10 oude lieden.

N° 159 14 October 1918.

*Aan de Kommandantur Assche,
Gevolg op uw schrijven van 12.10.18, nr. 21079.
Datum 14 October 12 ure middag*

Sedert 13 October middag 12 ure zijn 56 vluchtelingen hier ingekomen. Daarvan

1) zijn 30 in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

2) zijn geene onmiddellijk doorgetrokken.

3) hebben 26 hier een nacht geslapen en zijn vertrokken naar Cappelen o/d Bosch.

Van soldaten was de transport niet begeleid. Dus zijn er tot 14 Oct. 12 ure middag totaal, natuurlijk zonder de vluchtelingen die reeds voor 1 October in de gemeente waren, 471 vluchtelingen in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

Daarvan zijn omtrent 177 mannen in den ouderdom van 16-60 jaar, 283 kinderen, 11 oude lieden.

N° 173 17 October 1918.

*Aan de Kommandantur Assche,
Gevolg op uw schrijven van 12.10.18. Datum
7 October 12 ure middag*

Sedert 16 October middag 12 ure zijn 21 vluchtelingen hier ingekomen. Daarvan zijn

1) 7 in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

2) zijn geene onmiddellijk vertrokken.

3) hebben 14 hier een nacht geslapen en zijn heden morgen vertrokken naar Vilvoorde.

Van soldaten was de transport niet begeleid.

Integendeel zijn van de vluchtelingen die reeds ondergebracht waren, 18 weder vertrokken naar andere gemeenten.

Dus zijn er tot 17 Oct. 12 ure middag totaal, natuurlijk zonder de vluchtelingen die reeds voor 1 October in de gemeente waren, 501 vluchtelingen in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

Daarvan zijn omtrent 189 mannen in den ouderdom van 16-60 jaar, 299 kinderen, 13 oude lieden.

N° 235 28 October 1918.

Aan de Kommandantur Assche,

Sedert 27 October middag tot 28 Oct. 12 ure middag zijn 15 vl. in de gem. aangekomen. Daarvan

1) zijn geene in de gemeente ondergebracht voor verblijf.

2) zijn 15 onmiddellijk vertrokken.

3) hebben geene hier een nacht geslapen.

Van soldaten was de transport niet begeleid.

Integendeel zijn vier vl. die in de gemeente reeds ondergebracht waren, terug vertrokken naar Brussel. Dus zijn er tot 28 Oct. 12 ure middag totaal, natuurlijk zonder de vluchtelingen die reeds voor 1 October in de gemeente waren, 563 vluchtelingen in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

Daarvan zijn omtrent 227 mannen in den ouderdom van 16-60 jaar, 323 kinderen, 13 oude lieden.

N° 237 29 Oct. 1918.

Aan de Kommandantur Assche,

Sedert 28 Oct. 12 ure tot 29 Oct. 12 ure middag zijn 229 vlucht. in de gem. onderg. Voor verblijf. Daarvan

1) zijn 7 in de gem. onderg. voor verblijf.

2) zijn 222 onmiddellijk doorgetrokken.

3) hebben geene hier een nacht geslapen.

Van soldaten niet begeleid.

Dus zijn er 570 vl. Daarvan zijn omtrent 231 mannen 16-60 jaar, 326 kinderen, 13 oude lieden.

N° 241 Vluchtelingen 30 October 1918.

Aan de Kommandantur Assche,

Sedert 29 October middag tot 28 Oct. 12 ure tot 30 October 12 ure middag zijn 70 vluchtelingen hier aangekomen. Daarvan zijn

1) 7 in de gemeente ondergebracht voor verblijf.

2) zijn 63 onmiddellijk vertrokken.

3) hebben geene hier een nacht geslapen.

Van soldaten was de transport niet begeleid.

Dus zijn er tot 30 Oct. 12 ure middag totaal, natuurlijk zonder de vluchtelingen die reeds voor 1 October in de gemeente waren, 577 vluchtelingen in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

Daarvan zijn omtrent 235 mannen in den ouderdom van 16-60 jaar, 329 kinderen, 13 oude lieden.

De burgemeester (get.) B. De Smedt

N° 244

Vluchtelingen 31 October 1918.

Kommandantur Assche,

Sedert 30 October 12 ure tot 31 Oct. 12 ure middag zijn geene vluchtelingen hier aangekomen.

Dus zijn er tot 31 Oct. 12 ure, 577 vluchtelingen in de gemeente ondergebracht om er te verblijven.

Daarvan zijn omtrent 235 mannen in den ouderdom van 16-60 jaar, 329 kinderen, 13 oude lieden.

N° 258 Vluchtelingen 3 November 1918.

Aan de Kommandantur Assche, 12 ure middag

Sedert 1 November 12 ure middag tot 3 November 12 ure middag zijn 4 vluchtelingen in onze gemeente aangekomen. Daarvan

1) zijn 4 in de gemeente ondergebracht voor verblijf.

2) zijn geene onmiddellijk vertrokken.

3) zijn de 110 welke hier in den nacht van 31 Oct.

Op 1 November geslapen hebben, grootendeels vertrokken naar Vilvoorde. De overigen zullen morgen vroeg vertrekken.

Van soldaten was de transport niet begeleid.

Dus zijn er tot 3 November 12 ure middag in de gemeente totaal, natuurlijk zonder de vluchtelingen die reeds voor 1 October in de gemeente waren,

581 vluchtelingen in de gemeente ondergebracht voor verblijf. Daarvan zijn omtrent 236 mannen in den ouderdom van 16-60 jaar, 332 kinderen,

13 oude lieden. Nota. – Sedert gisteren avond komen er gedurig vluchtelingen toe van Teralfene. Daarvan kunnen wij nog geene cijfers opgeven, aangezien zij nog niet ingeschreven zijn.

N° 477

Huisvesting vluchtelingen 26 Mei 1919.

Mr. de Gouverneur,

Als gevolg op uw omzendbrief van 6 Mei,

nr. 41343 – 1^e afd. 43237, hebben wij de eer U te melden dat er in onze gemeente niet de minste mogelijkheid bestaat om vluchtelingen te huisvesten, aangezien er geen enkel ledig huis is en er zelfs veel huizen te kort zijn.

N° 518 Huisvesting Opwijck, den 18 Juli 1919

Mijnheer de Gouverneur,

Als gevolg van uw brief van den 14 Juli laatstleden, nr. 58526 / 64653, heb ik de eer U te laten weten, dat er in onze gemeente geen mangel aan huisvestingen bestaat en dat zij niet overbevolkt is.

Daar onze gemeente een landelijke gemeente is er onder dat opzicht voor de openbare gezondheid niets te vrezen.